

METODE DIDACTICE UTILIZATE ÎN RECEPTAREA POEZIEI

Profesor Boitor Anișoara
Liceul Tehnologic „Petru Cupcea”
Supuru de Jos
Județul Satu Mare

O componentă importantă a curriculumului școlar o constituie metodologia didactică, adică sistemul de metode și procedee didactice care asigură atingerea obiectivelor educaționale. Metoda didactică este drumul urmat de profesor și elevi pentru a atinge obiectivele propuse. Metodele de învățământ sunt mijloace de muncă independentă a cadrelor didactice și a elevilor, orientate spre îndeplinirea obiectivelor instructiv-educative.¹

Metoda se transpune într-o suită de operații concrete numite procedee. Procedeele didactice sunt o componentă a metodei, o tehnică mai limitată de acțiune, un element de sprijin sau un mod concret de valorificare a metodei. În aplicarea metodei se înlănțuie mai multe procedee. O metodă poate avea rol de procedeu în cadrul altei metode, deci raportul dintre metodă și procedeu didactic este de complementaritate. Procesul de învățământ este o activitate complexă în care se împletesc acțiuni de predare și acțiuni de învățare. În cadrul acestor acțiuni, metodologia didactică ocupă locul central, așa cum rezultă în figura următoare:

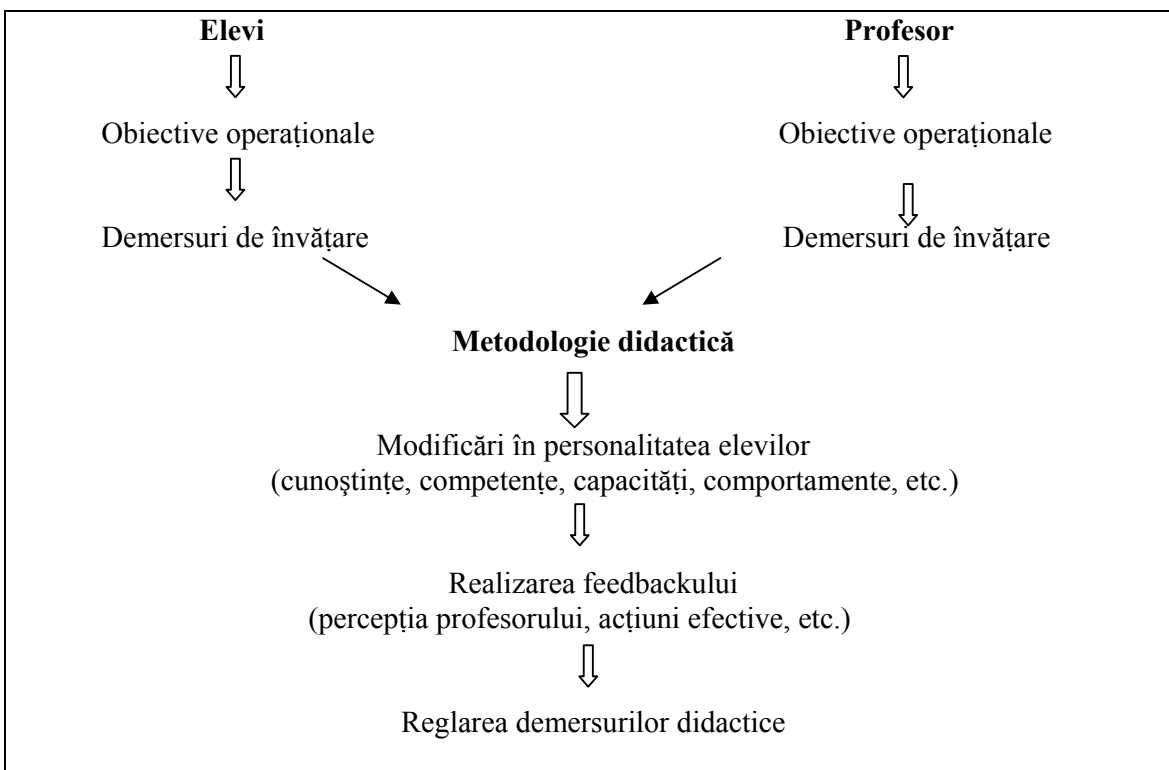

Fig. 1 Locul metodologiei didactice în sistemul activităților de învățare și predare²

¹ Derșidan, Ioan, *Metodica predării limbii și literaturii române*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, pag. 275

² Ionescu, Miron, Bocoș, Mușata (2009), *Tratat de didactică modernă*, Editura Paralela 45, Pitești, pag.223.

Ioan Cerghit propune următoarea clasificare a metodelor de învățământ³:

- *Metode de comunicare orală:*
 - ✎ Metode expositive (afirmative)
 - ✎ Metode interogative (conversative, dialogate)
 - ✎ Metoda dezbaterii și a discuțiilor
 - ✎ Metoda problematizării (instruirea prin problematizare)
- *Metode de comunicare bazate pe limbaj intern:*
 - ✎ Reflecția personală
- *Metode de comunicare scrisă:*
 - ✎ Lectura
- *Metode de explorare a realității:*
 - ✎ Metode de explorare nemijlocită (directă) a realității:
 - Observația sistematică și independentă
 - Experimentul
 - ✎ Metode de explorare mijlocită (indirectă) a realității:
 - Metode demonstrative
 - Metode modelare
- *Metode bazate pe acțiune:*
 - ✎ Metode bazate pe acțiune reală:
 - Exercițiul
 - Studiu de caz
 - Proiectul sau tema de cercetare-acțiune
 - Lucrările practice
 - ✎ Metode de simulare (bazate pe acțiune fictivă):
 - Metoda jocurilor
 - Metoda dramatizării (învățarea prin dramatizare)
 - Învățarea pe simulatoare
- *Instruirea programată*

În literatura de specialitate mai există și alte clasificări. Indiferent de clasificare, reușita unei lecții constă în alegerea metodei sau metodelor didactice în funcție de tipul lecției, particularitățile de vârstă ale elevilor și de tactul pedagogic al profesorului.

1. Conversația

Conversația este o metodă des folosită în studierea limbii, antrenându-i pe elevi în cercetarea faptelor de limbă, în descoperirea regulilor gramaticale. Este o metodă utilizată încă din cele mai vechi timpuri. Mai este cunoscută sub denumirea de metoda dialogului.

Conversația îndeplinește mai multe funcții: funcția euristică, funcția formativă, funcția de clarificare și aprofundare, funcția de consolidare și distematizare, funcția de verificare sau de control.

Este o metodă ce presupune un schimb de întrebări și răspunsuri, schimb ce se realizează atât pe vertical, între profesor și elevi, între elevi și profesor, cât și pe orizontală între elevi. Conversația poate fi utilizată în orice moment al lecției, poate fi combinată cu celelalte metode de învățământ și stimulează gândirea și inițiativa elevilor. Conversația „înseamnă dialog cu elevii, argumentare, pentru a descoperi, a aprofunda, a evalua.”⁴

³ Cerghit, Ioan (2006), *Metode de învățământ*, ediția a IV-a, Editura Polirom, Iași.

⁴ Derșidan, Ioan, *Metodica predării limbii și literaturii române*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, pag. 280

Sunt folosite ambele forme cunoscute în pedagogie: conversația catihetică și cea euristică. Conversația catihetică solicită mult memoria și mai puțin gândirea. Conversația catihetică se poate folosi cu precădere la începutul orei, la reactualizarea cunoștințelor, sau în momentul retenției cunoștințelor, după ce s-au însușit anumite cunoștințe noi.

Conversația euristică trezește mai mult interesul elevilor, datorită stimulării gândirii acestora. Se poate folosi în orice moment al lecției. Conversația euristică a constituit baza pentru apariția metodelor moderne: învățarea prin descoperire, problematizarea.

O clasificare a acestei metode pune în evidență următoarele criterii:

☒ *După scop:*

- conversația de asimilare de noi cunoștințe
- conversația de fixare și consolidare a cunoștințelor
- conversația de repetare și sistematizare a cunoștințelor
- conversația de verificare și apreciere a cunoștințelor

☒ *După modul de organizare:* - Liberă
- Dirijată

☒ *După relația profesor-elev:* Individuală/Frontală

☒ *După locul în lecție:* - Introdactivă
- De recapitulare
- Finală

☒ *După procesul psihic căruia i se adresează:* - Gândirii
- Memoriei
- Imaginației
- Observației

Într-o lecție de asimilare de cunoștințe, conversația euristică presupune o succesiune de întrebări mânuite cu abilitate de profesor și răspunsuri din partea elevilor. Acest tip de conversație este o modalitate prin care elevul adresează întrebări profesorului, poate răspunde la întrebările care i se adresează și își poate lămurii neclaritățile.

Este foarte important ca întrebările să îndeplinească următoarele cerințe:

- să fie formulate clar și precis;
- să fie scurte, logice, corecte și stimulative;
- să fie diverse, de diferite tipuri;
- să stimuleze gândirea, memoria;
- să fie creatoare sau reproducătoare (comparații, analiză, sinteză, caracterizare, motivare, explicații, etc.)
- să se bazeze pe fapte de limbă;
- să nu pună altă întrebare până nu află răspunsul la întrebarea pusă anterior;
- să facă trecerea de la faptele de limbă la achiziții teoretice, de la achizițiile teoretice la comunicarea curentă, la formularea concluziilor și apoi la ilustrarea achiziției teoretice prin exemple noi;
- să contribuie la formarea gândirii autonome a elevilor.

Răspunsurile elevilor trebuie să fie corecte, precise și integrale. Este foarte important să se analizeze răspunsurile greșite ale elevilor îndreptându-i spre răspunsul corect. Această metodă poate deveni activizantă prin combinație cu problematizarea sau descoperirea.

Conversația euristică este o metodă frecvent folosită de mine la clasă. Un exemplu de utilizare practică a acestei metode îl constituie poezia „*Ce te legeni*” de Mihai Eminescu: elevii și profesorul se vor așeza în jurul unui copăcel, numit simbolic *Copacul întrebărilor*. Fiecare elev va lua din *Copacul întrebărilor* câte o frunză, pe spatele căreia se află o cerință. Va rezolva cerința, iar dacă nu se descurcă va fi ajutat de colegi. Cerințele vizează noțiuni de gen liric și de înțelegere a poeziei lirice.

2. Munca cu manualul sau cu alte cărți

Manualul școlar este asemenea profesorului, o sursă de informații. Datorită tehnologiei actuale, manualul este astăzi un mijloc didactic modern după care se verifică la examene și concursuri, după care se lucrează la și în afara clasei. El este conceput în concordanță cu planul de învățământ și programele școlare.

Ora de limba și literatura română se realizează prin îmbinarea cuvântului viu al profesorului cu cel tipărit în manualul școlar. Manualul, cărțile de lectură, revistele sunt surse de noi cunoștințe, dar ajută totodată la fixarea și aprofundarea cunoștințelor. Prin studiul acestora, elevii își perfecționează metodele de autoinstruire, în special modul de lucru cu cartea.

Studiul individual al manualului școlar sau a altor cărți dezvoltă dragostea pentru lectură pentru tot restul vieții. Atât manualul de limba și literatura română, cât și celelalte manuale școlare contribuie la îmbogățirea cunoștințelor, la formarea culturii generale. Elevii trebuie învățați să-și cultive respectul și dragostea pentru carte ca sursă a cunoașterii, pentru că, uneori, manualul poate da informații detaliate, profesorul intervenind doar în situațiile dificile.

Pentru a-și perfecționa lectura, elevii trebuie învățați să folosească tehnici variate de lectură, precum: notarea ideilor principale, notarea argumentelor, a părerilor, a impresiilor, reformularea unor fragmente, etc.. Trecerea informației prin filtrul propriei gândiri duce la *„însușirea treptată a unor deprinderi complexe de autoinstruire și autoeducare prin lectură.”*⁵

Manualele școlare au reprezentat până în prezent sursa unor divergențe de opinii în ceea ce privește utilitatea lor la clasă. Unii consideră că nu se potrivesc cu expunerea profesorului și aceasta ar fi cauza lacunelor din pregătirea elevilor. Există tot mai multe opinii în literatura de specialitate de a utiliza, pe lângă manual, a caietelor de muncă independentă pentru elevi. Școala are datoria de a învăța elevii cum să folosească o carte, pentru că așa cum aceștia învață alfabetul pentru a scrie și a citi, tot așa trebuie să se informeze, din cărți sau din alte surse, pentru a rezolva problemele impuse de profesie sau de viață, după terminarea școlii.

De exemplu, manualul folosit de mine la clasa a VI-a (*„Limba română”*, manual pentru clasa a VI-a, Andra Vasilescu, Adela Rogojinaru, Mircea Vasilescu, Editura All, 2000.) nu corespunde criteriilor mele: textele literare nu sunt accesibile elevilor, nu sunt plăcute de aceștia, totul este înghesuit, fără grafică sau scheme, exerciții puține la lecțiile de gramatică. Prin urmare, am optat pentru a utiliza un auxiliar la orele de gramatică și fișe de lucru pentru cele de literatură.

La ora de limba română elevii trebuie învățați să folosească dicționarele, culegerile, îndreptările, sintezele, revistele, manualele sau alte cărți. Totodată ei trebuie să învețe cum să citească o carte, cum să o povestească, cum să o citeze sau cum să ia notițe. Profesorul de limba română trebuie să familiarizeze elevii cu manualul școlar, să folosească momente de extragere a ideilor dintr-un text și prelucrarea lor.

Această metodă poate fi utilizată în orice tip de lecție, în special în orele de literatură. Eu folosesc această metodă în prima oră de predare a unui text liric, pentru a citi expresiv poezia și pentru ca elevii să rezolve exercițiile lexicale și stilistice. Pe lângă manualul școlar, elevii sunt obișnuiți să folosească dicționare: dicționarul explicativ al limbii române, dicționar de sinonime, dicționar de antonime, dicționar de omonime.

⁵ *Ibidem*, pag. 284.

3. Exercițiul

Exercițiul este o metodă care duce la formarea de priceperi și deprinderi intelectuale și morale. Totodată consolidează cunoștințele dobândite anterior. Prin aplicarea cunoștințelor în practică, se dezvoltă creativitatea elevului.

Exercițiile sunt efectuate sub îndrumarea profesorului. Fără un bagaj consistent de cunoștințe, elevul nu poate efectua exerciții, deoarece acestea îi solicită priceperile și deprinderile, gândirea și atenția, și-l obligă să intre într-o stare de activitate.

Constantin Parfene⁶ clasifică astfel exercițiile:

- a. exerciții de înțelegere a noțiunilor de teorie literară (exerciții de identificare, căutare de exemple, explicații);
- b. exerciții de familiarizare cu specificul artistic al operei literare (delimitarea real-artistice, caracterizarea personajului, motivarea expresivității și funcționalității limbajului);
- c. exerciții pentru cultivarea exprimării orale și scrise (citirea expresivă, povestirea artistică, memorarea unor fragmente și reproducerea lor din memorie, compunerea pe diverse teme de literatură);
- d. exerciții pentru dezvoltarea creativității (carere cultivă gândirea, care dezvoltă spiritul critic, care dezvoltă gustul literar, care cultivă imaginația);
- e. exerciții pentru însușirea unor modalități artistice (pentru însușirea tehnicii narațiunii, descrierii, dialogului).

Fie că sunt rezolvate în școală sau acasă, exercițiile trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

- să fie înțelese de toți elevii;
- să nu fie lucrate mecanic;
- să se rezolve, în prealabil, un exercițiu model;
- să fie formulate clar și precis sarcinile de lucru;
- să respecte particularitățile de vârstă ale elevilor;
- să fie ordonate după gradul de dificultate, de la cele simple, până la cele mai complexe;
- să se rezolve exerciții variate, pentru evitarea monotoniei și a plictiselii;
- să fie analizate și corectate imediat, în vederea eliminării lacunelor;
- alegerea momentului potrivit în cadrul lecției;
- să se facă dozarea exercițiilor în funcție de obiectivele urmărite în lecția respectivă, dar și în unitatea de învățare căreia îi aparține acea lecție.

În manualul școlar de limba și literatura română, exercițiile apar sub diferite forme: teme, note, probleme, aplicații. Compunerile sunt și ele tot exerciții. Realizarea unei compuneri impune cunoștințe de literatură, de vocabular și stilistică. Fiind tot exerciții, compunerile dezvoltă elevilor imaginația creatoare, gustul pentru frumos, pricepera de a utiliza expresii literare întâlnite în operele literare studiate.

Înainte de redactarea propriu-zisă a compunerii, trebuie să obișnuim elevii să elaboreze fișe de lucru care conțin informații despre tema abordată. Analiza și evaluarea compunerilor trebuie să țină cont de înlănțuirea logică a ideilor, de încadrarea în tema dată, încadrarea în numărul de rânduri sau pagini, calitatea exprimării, aportul personal, existența greșelilor de ortografie, etc. Experiența ne arată că, de cele mai multe ori, compunerile elevilor dezvăluie o exprimare sărăcăcioasă, redusă la un limbaj uzual, fără expresii și cuvinte deosebite, dovadă a lipsei lecturii suplimentare și multe greșeli de ortografie.

⁶ Apud, Derșidan, Ioan, *Metodica predării limbii și literaturii române*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, pag. 286

În timpul orelor mele de literatură, utilizez metoda exercițiului cu aproape toate tipurile de exerciții specificate de Constantin Parfene în clasificare. De exemplu, la lecția „*Călin- file din poveste*”, de Mihai Eminescu, clasa a VII-a, accentul este pus pe exerciții pentru însușirea pentru însușirea tehnicii descrierii, exerciții de înțelegere a noțiunilor de teorie literară, exerciții de identificare, căutare de exemple: *figuri de stil*: aliteratie (*masă mare, lângă lacul*), asonanță (*omăt-tămâiet, argint-licurind*), metaforă (*codri de arama, padurii de argint, bulgari fluizi, cuiabar rotind de ape, rauri sclipitoare, roiuri de albine*), comparație (*iarba pare de omat, pare ca si trunchii (...) poarta suflete sub coaja*). epitet metaforic (*păr de aur, vazduhul tămâiet*), epitete (*mândrul întuneric, harnici unde, suspină molatic, ropot dulce, aer văratic, sărbători murmuitoare*), repetiție, inversiune (*cu a glasului lor vraja, peste flori de miere pline, a popoarelor de muste sarbatori murmuitoare*), enumerație, personificare, etc.; *imagini artistice*: vizuale (*Dincolo de codri de aramă intrăm în pădurea de argint. Aici iarba de omăt este smălțuită cu flori albastre, iar izvoarele zdrumicate sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace, / În cuiabar rotind de ape, peste care luna zace*). Totul este în mișcare, fapt sugerat de poet prin folosirea verbelor la gerunziu: *albind, licurind, rotind*), auditive (Farmecul peisajului este sporit de armoniile muzicale în care sunt ordonate zgomotele, întreaga pădure devenind o orchestră: *mândra glăsuire a pădurii de argint*. Trunchii bătrâni *suspină* printre ramuri *cu a glasului lor vrajă*, iar izvoarele *suspină* și ele molatic, revărsatul lor amplificându-se într-un ropot dulce. Zgomotoasele popoare de muște surprinse de poet în *sărbători murmuitoare* susțin muzicalitatea pădurii de argint.), olfactive și gustative (*Văzduhul tămâiet* este îmbălsămat *de mireasmă și răcoare*. Ropotul izvoarelor *e dulce*, iar florile sunt *de miere pline*.), dinamice (*Florile tremur ude, izvoarele trec peste pietre cu harnici unde, coboară-n ropot dulce, apa se rotește în cuiabar, tremurând*.); versificație: rima, măsura, ritmul, piciorul metric.

Un alt tip de exercițiu frecvent utilizat îl reprezintă compunerea literară. Tot la clasa a VII-a, după lecția „*Călin- file din poveste*”, de Mihai Eminescu, urmează lecția „*Descrierea obiectivă și descrierea subiectivă*”. Având deja receptată noțiunea de descriere, elevii realizează descrieri subiective, cu diferite teme: A fost odata..., De la fereastra casei mele, O noapte de iarnă, Decembrie, luna cadourilor, Premiul întâi, un vis împlinit, etc. Titlul compunerilor poate fi stabilit de elevi, important este să se încadreze în cerințe.

Bibliografie:

1. Cerghit, Ioan (2006), Metode de învățământ, ediția a IV-a, Editura Polirom, Iași.
2. Crișan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sânmihăian, Florentina, *Limba română. Manual pentru clasa a V-a*, Editura Humanitas, București, 2003;
3. Crișan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sânmihăian, Florentina, *Limba română. Manual pentru clasa a VII-a*, Editura Humanitas, București, 2009;
4. Crișan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sânmihăian, Florentina, *Limba română. Manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Humanitas, București, 2009;
5. Derșidan, Ioan, (2003), *Metodica predării limbii și literaturii române*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
6. Ionescu, Miron, Bocoș, Mușata (2009), *Tratat de didactică modernă*, Editura Paralela 45, Pitești.
7. Pamfil, Alina (2003) *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, Pitești, Editura Paralela 45.
8. Parfene, Constantin, (1999) *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală*, Editura Polirom, Iași.
9. Rogojinaru, Adela, Vasilescu, Andra, Vasilescu, Mircea, *Limba română. Manual pentru clasa a VI-a*, Editura All, București, 2000